

Archeologienota

Wolvertem (Meise) – Valkebeekstraat

Jordi Bruggeman

Bornem
2022

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bv
Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteur: Jordi Bruggeman

All-Archeo bv
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2022/12.807/58

© All-Archeo bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken	7
2.3.3	Werkwijze	10
2.4	Assessmentrapport	10
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	10
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	17
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	22
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	23
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	24
3	Samenvatting	25
4	Bibliografie	26
4.1	Publicaties	26
4.2	Websites	26
5	Bijlagen	27
5.1	Archeologische periodes	27

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2022C280

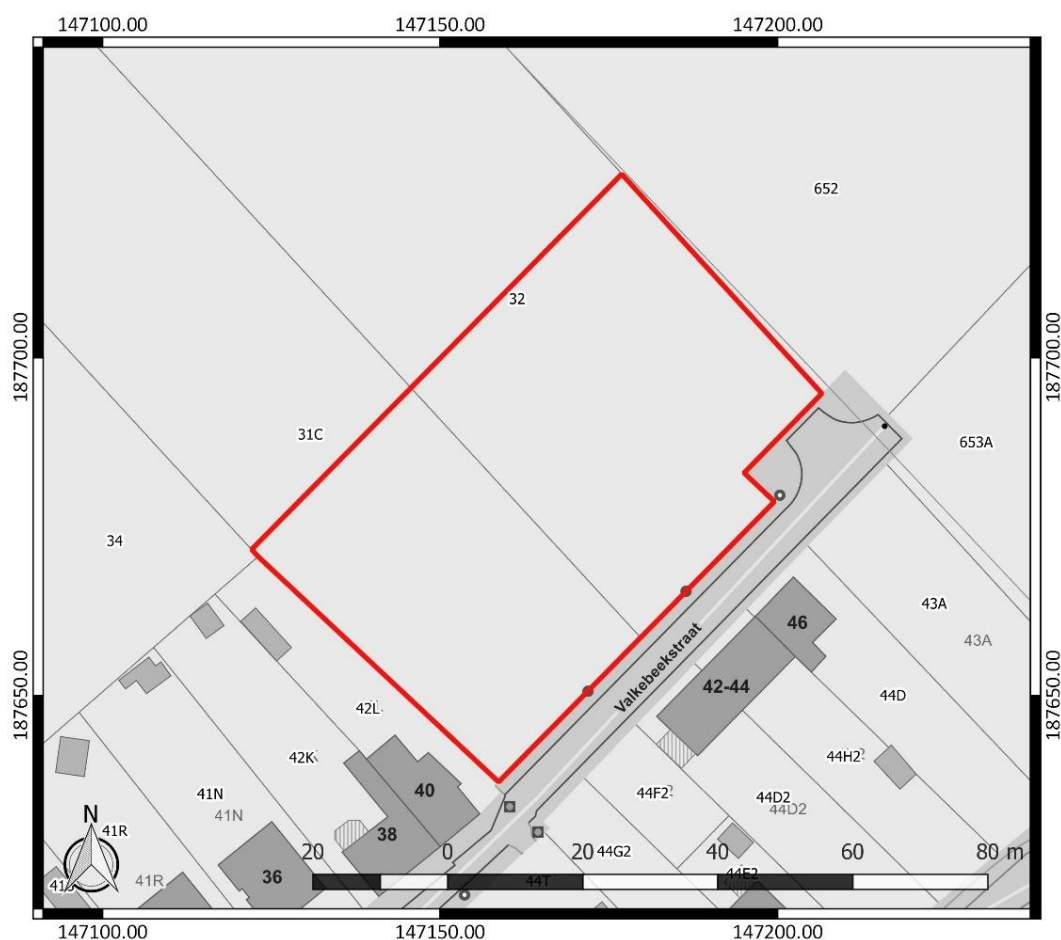
Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Vlaams-Brabant, Meise, Wolvertem, Valkebeekstraat, West-Rhode

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 147122.09, 187637.22
- 147206.57, 187727.18

Kadastraal plan:

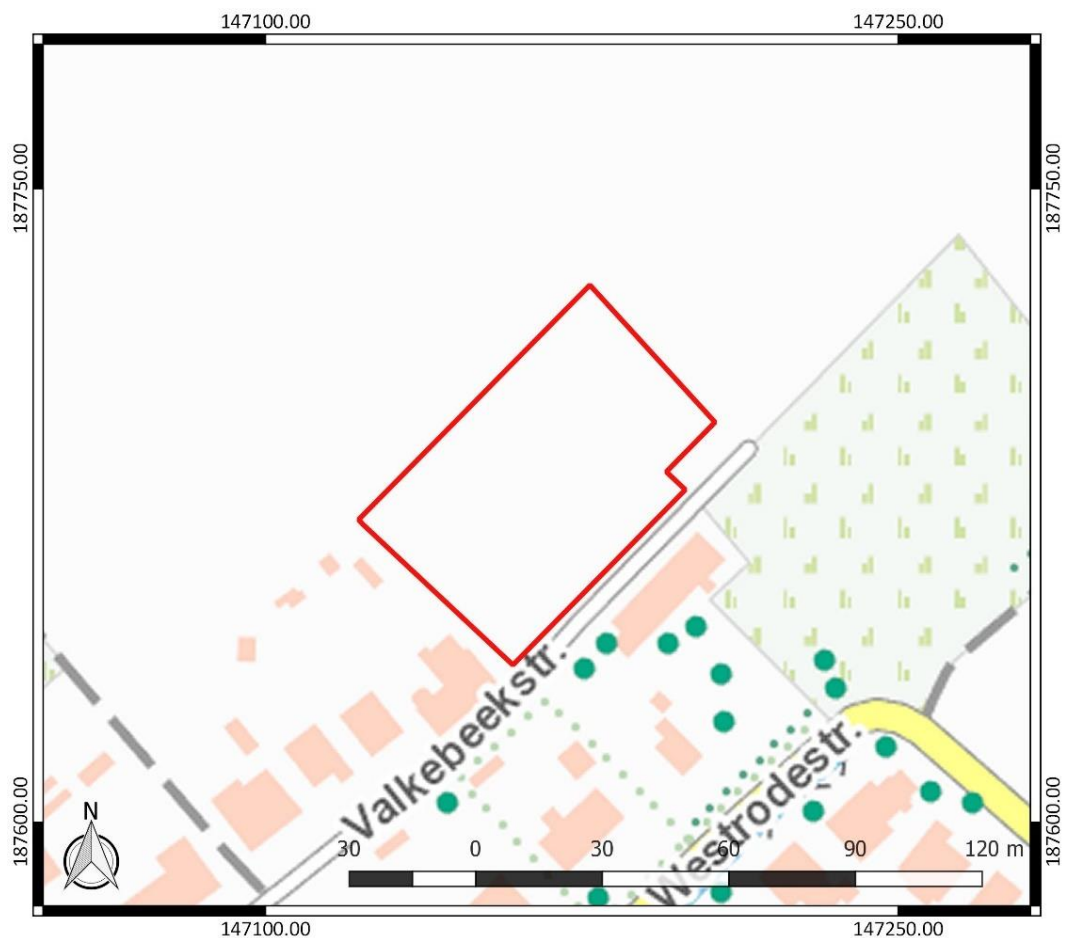

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Meise, Afdeling 2 (Wolvertem), sectie B, nummers 31C (partim) en 32 (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3835 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 24/03/2022 – 29/03/2022

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

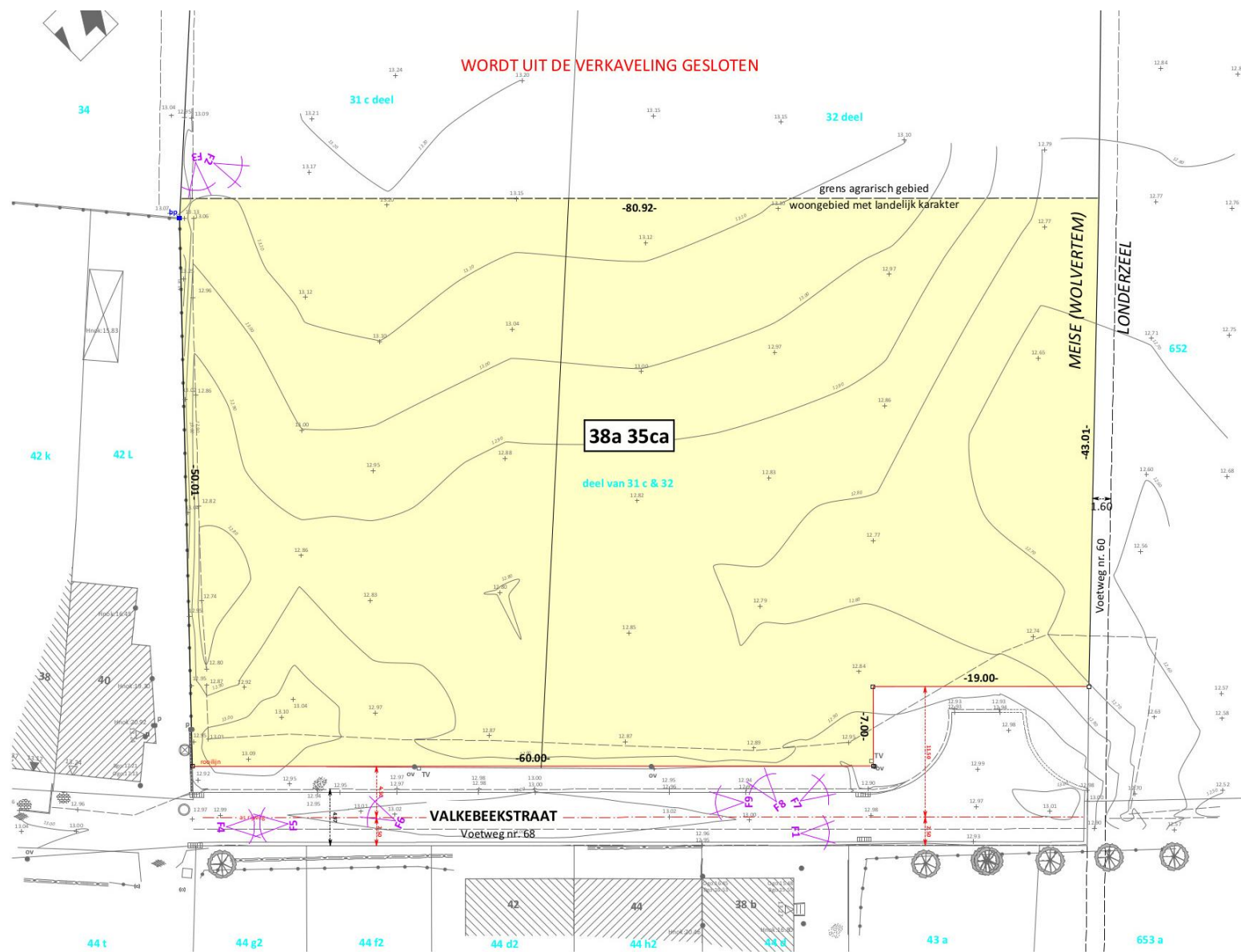
Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

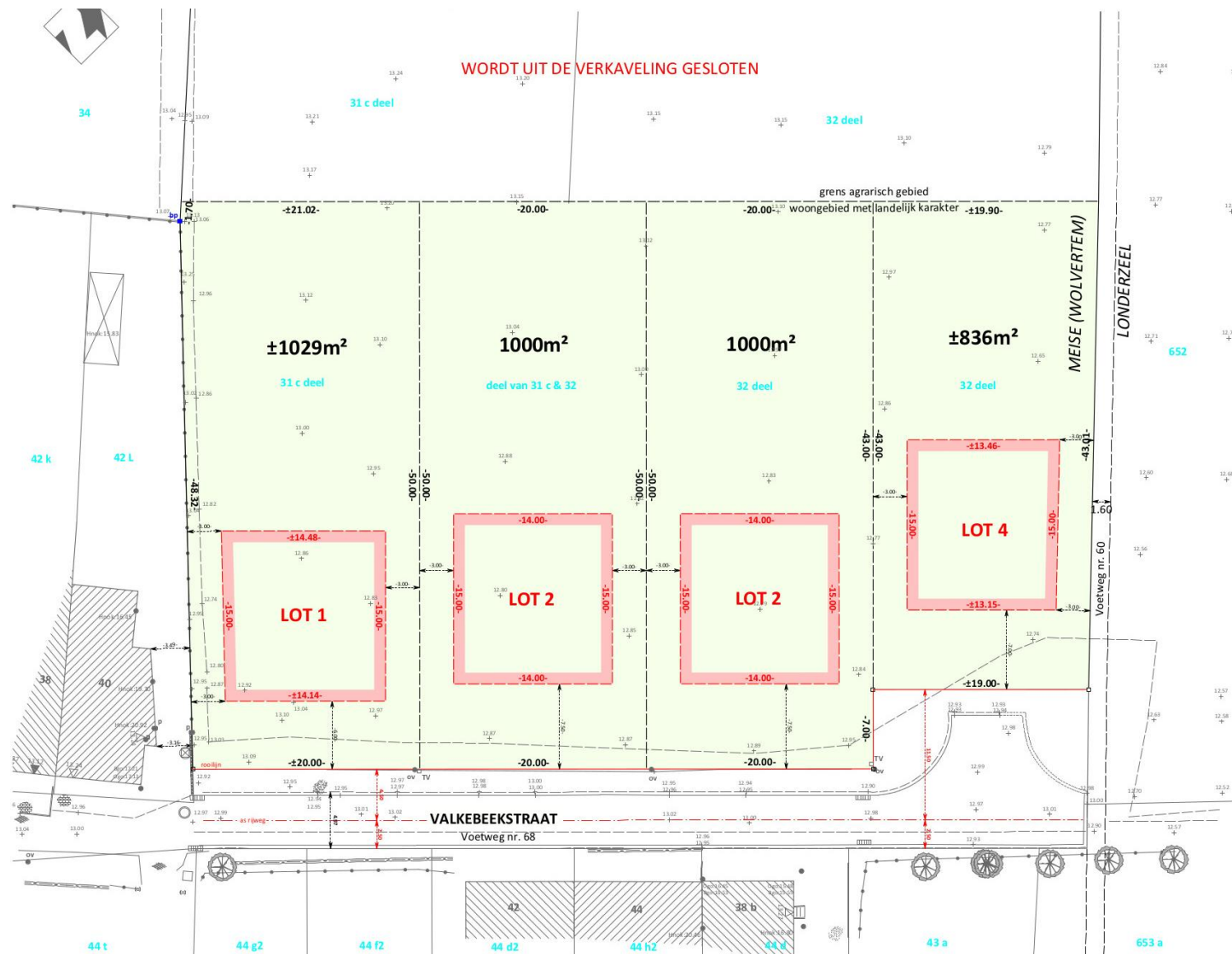
Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein (Figuur 3) zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit 4 loten voor eengezinswoningen (Figuur 4). De aanleg van woningen, wegenis en parkeerplaatsen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. De woningen mogen echter onderkelderde worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringsdiepte. De exacte funderingsdiepte en -techniek van de geplande infrastructuur ligt in deze fase nog niet vast. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoringsdiepte van de eengezinswoningen overschrijden, ligt in het kader van de verkaveling nog niet vast.

Figuur 3: Plan bestaande toestand

Figuur 4: Plan ontworpen toestand

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) de worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen op 1,7 km ten zuidoosten van het centrum van Londerzeel en 4,5 km ten noordoosten van het centrum van Wolvertem (Meise), ten noordwesten van de Valkebeekstraat (Figuur 5). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden met een landelijk karakter en agrarische gebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. Op korte afstand ten zuidoosten bevindt zich de Westrodebeek die in noordoostelijke richting, via de Hogelsbeek, vloeit naar de Birrebeek. Ook de Hagelboombeek en de Landbeek, respectievelijk gesitueerd ten noordwesten en ten zuidoosten van het onderzoeksgebied, wateren af naar de Birrebeek. Ten westen van het onderzoeksgebied bevindt zich nog de Molenbeek (Figuur 7).

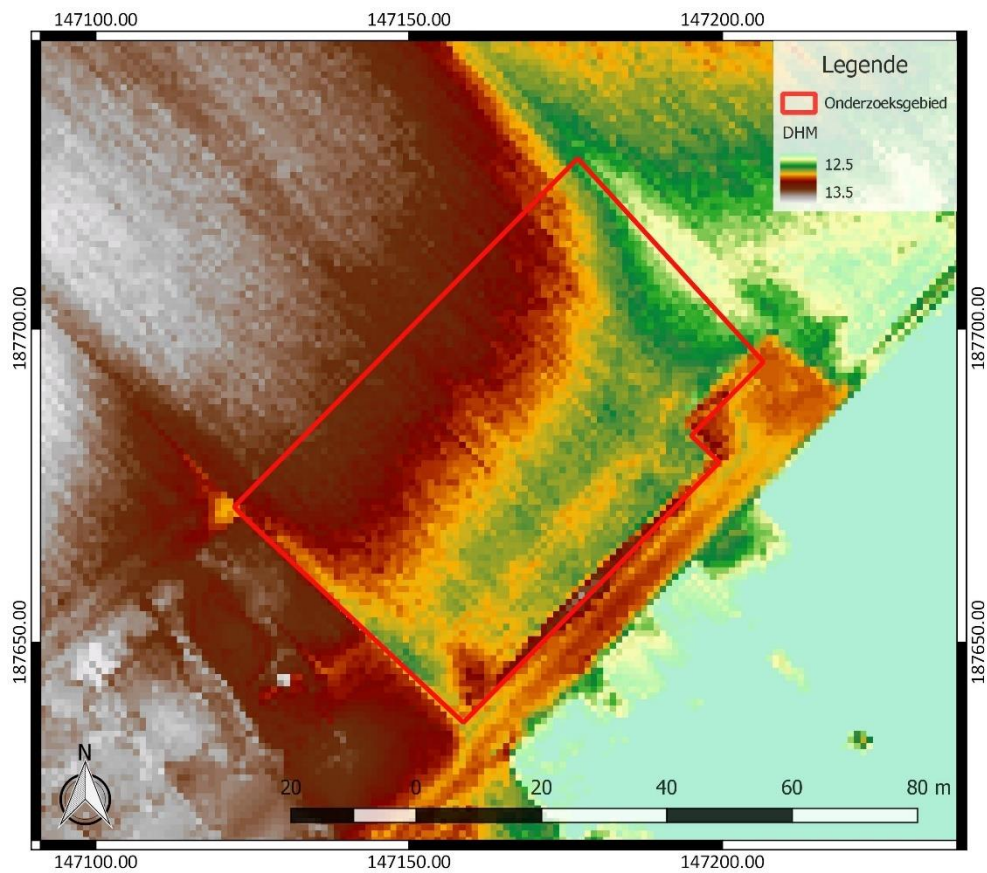
Landschappelijk behoort het onderzoeksgebied tot de Brabantse glooiingen.³ In de omgeving wordt de topografie gekenmerkt door een vlak reliëf in het noorden (rond Puurs), dat evolueert tot een versneden landschap in het zuiden (rond Meise). In de Scheldepolders rond Grembergen, Moerzeke en Puurs, langs de Vliet en in de vallei van de Rupel bevinden zich lage vlakke stroken met een hoogte van 1 tot 2 m TAW. Buiten de riviervalleien loopt de topografie vanuit het noorden op van 10 tot 15 m naar Londerzeel toe.⁴

³Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Arrondissement Halle-Vilvoorde [online] <https://id.erfgoed.net/themas/16210> (Geraadpleegd op 24-03-2022)

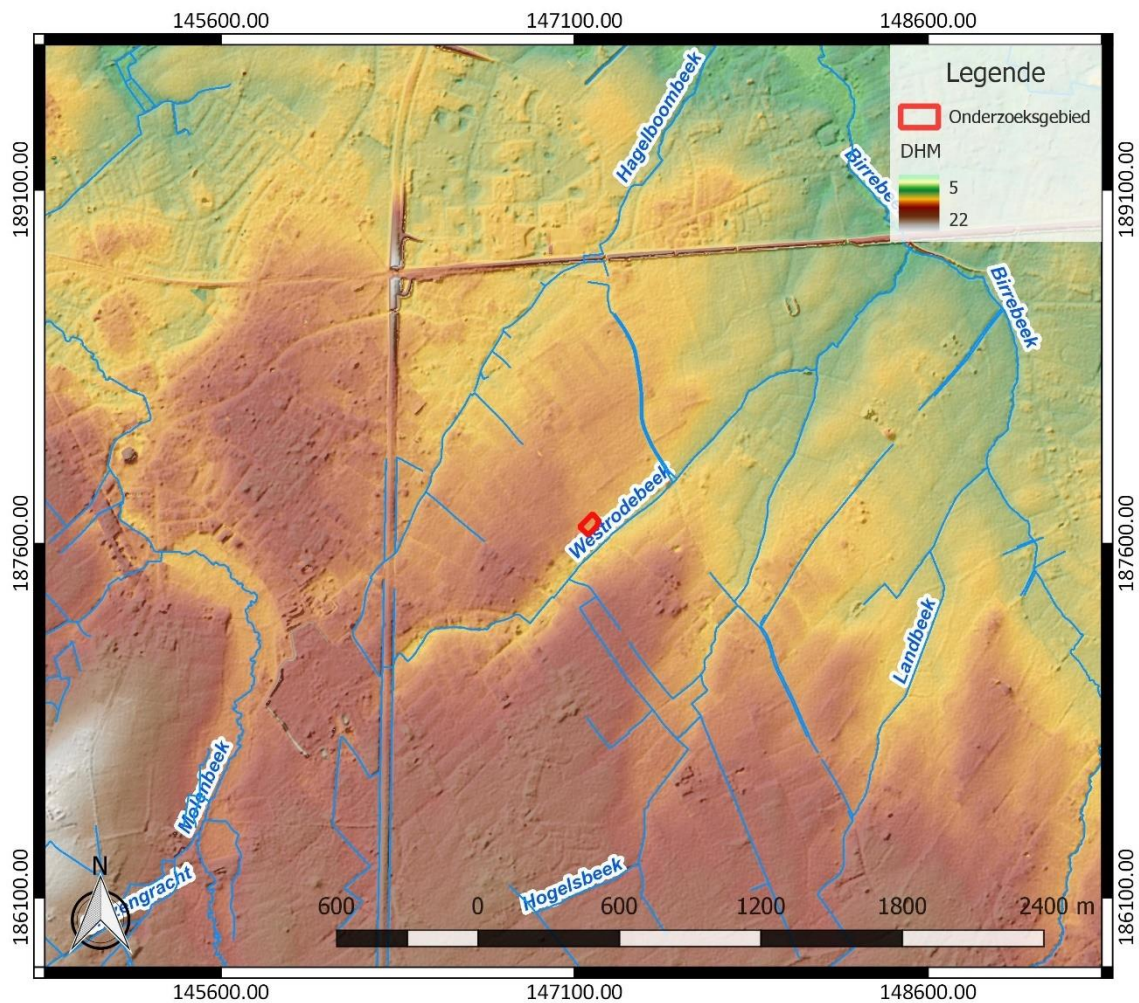
⁴ Bogemans 1996, 3-4

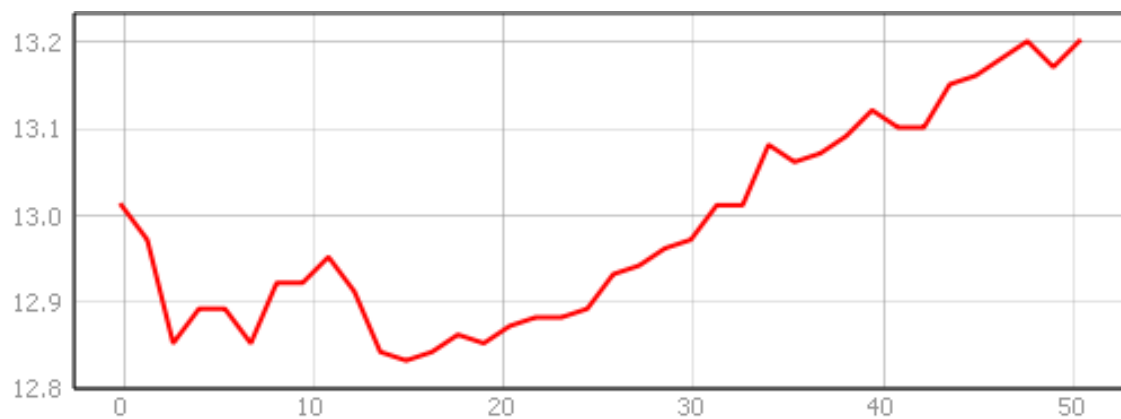
Figuur 5: Luchtfoto van 2021 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 6: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

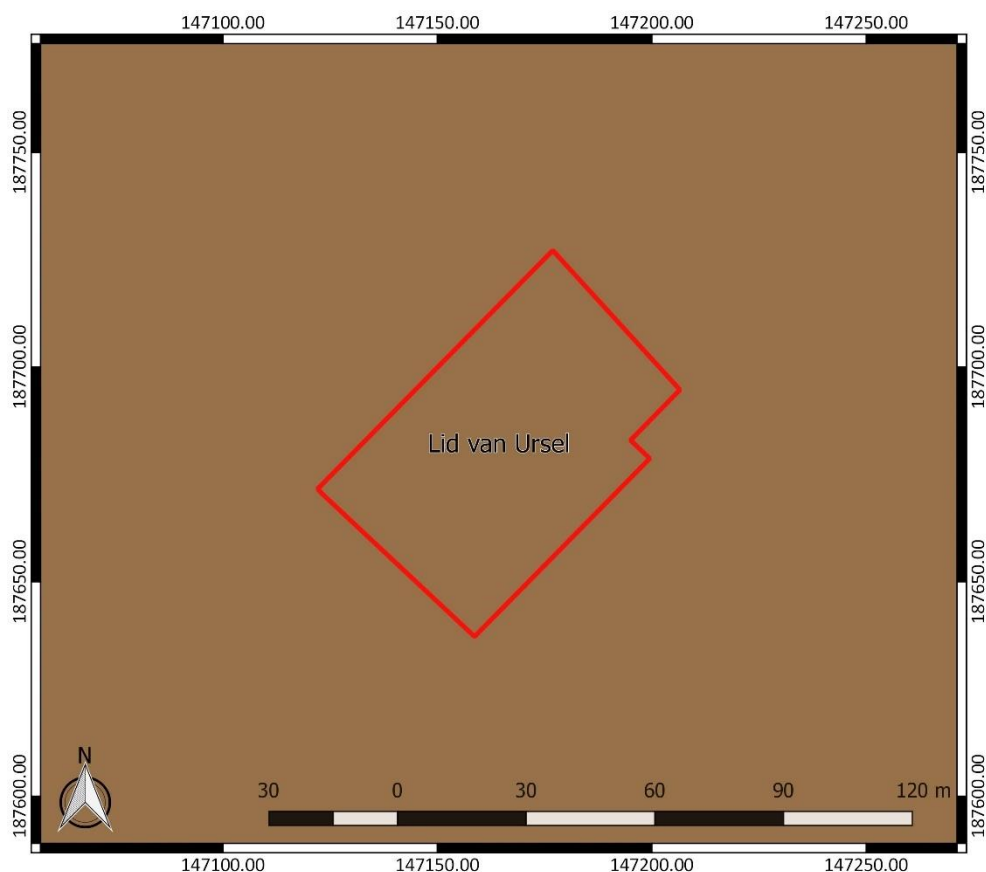

Figuur 7: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 8: Hoogteverloop van zuidoost naar noordwest over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de rand van de insnijding van de ten zuidoosten gelegen Westrodebeek. Het terrein kent een hoogte van 12,8 tot 13,2 m TAW (Figuur 8) en loopt op in noordwestelijke richting.

Figuur 9: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 9) bestaat uit het Lid van Ursel. Dit wordt gekenmerkt door grijsblauwe tot blauwe klei.⁵

De quartairgeologische kaart (Figuur 10) geeft aan dat in het grootste deel (noordoosten) van het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en fluviatiele afzettingen van het Saaliaan (Midden-Pleistoceen). In het zuidwestelijke deel van het onderzoeksgebied ontbreken de fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).⁶

⁵ www.geopunt.be/kaart

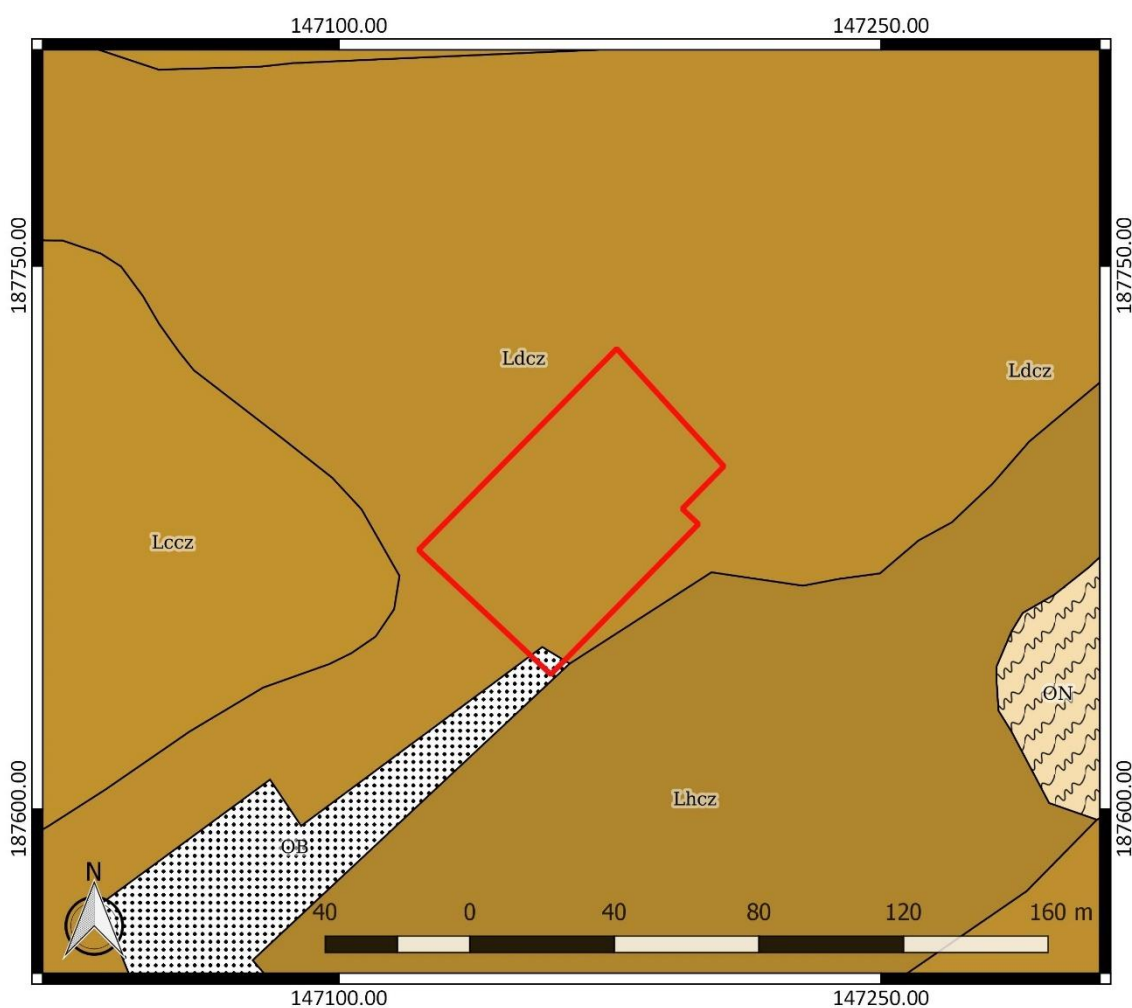
⁶ www.geopunt.be/kaart

De bodemkaart (Figuur 12) situeert het onderzoeksgebied quasi volledig ter hoogte van een matig natte zandleembodem met sterk gevlekte textuur B horizont, waarbij de sedimenten lichter of grover worden in de diepte (Ldcz). Het gaat om hydromorfe gedegradeerde grijsbruine podzolachtige bodems. Omwille van het zwakke reliëf is de erosie onbeduidend, zodat een bleekbruine A horizont onder de donker grijsbruine Ap horizont bewaard bleef. De horizont vertoont aan het contact met de Bt duidelijke roestverschijnselen. De gleyige en gedeeltelijk opgeloste Bt horizont bestaat uit grijsbruine intacte B brokken (zwaar zandleem en zwaar leem) en uit lichtgrijze gangen opgevuld met

aan klei uitgelooft materiaal. De ondergrond is afwisselend zandig en zandlemig gelaagd en soms komt een dikke laag zuiver zand voor, met plaatselijk gebroken keitjes. Deze zandlaagjes zijn meestal groengrijs, glauconiethoudend en in natte perioden watervoerend.⁷ Enkel in het uiterste zuiden wordt een bebouwde zone (OB) aangegeven.

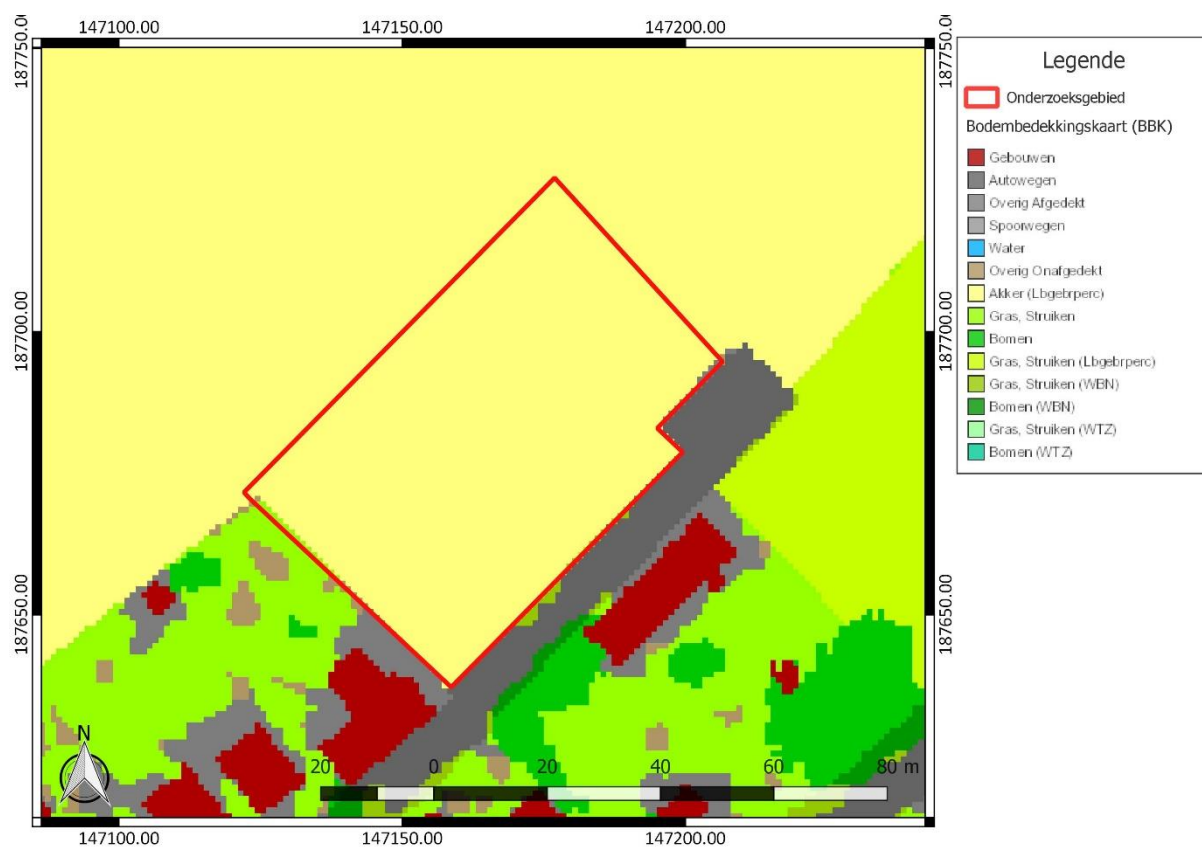
Net ten zuidoosten van het onderzoeksgebied is een natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont aanwezig, waarbij de sedimenten lichter of grover worden in de diepte (Lhcz). Ten westen komt een matig droge zandleembodem voor met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, waarbij de sedimenten lichter of grover worden in de diepte (Lccz). Er is een verschil op te merken tussen een matig droge bodem die voorkomt binnen het onderzoeksgebied en een natte bodem, die ter hoogte van de lager gelegen zone ten zuidoosten van het terrein.

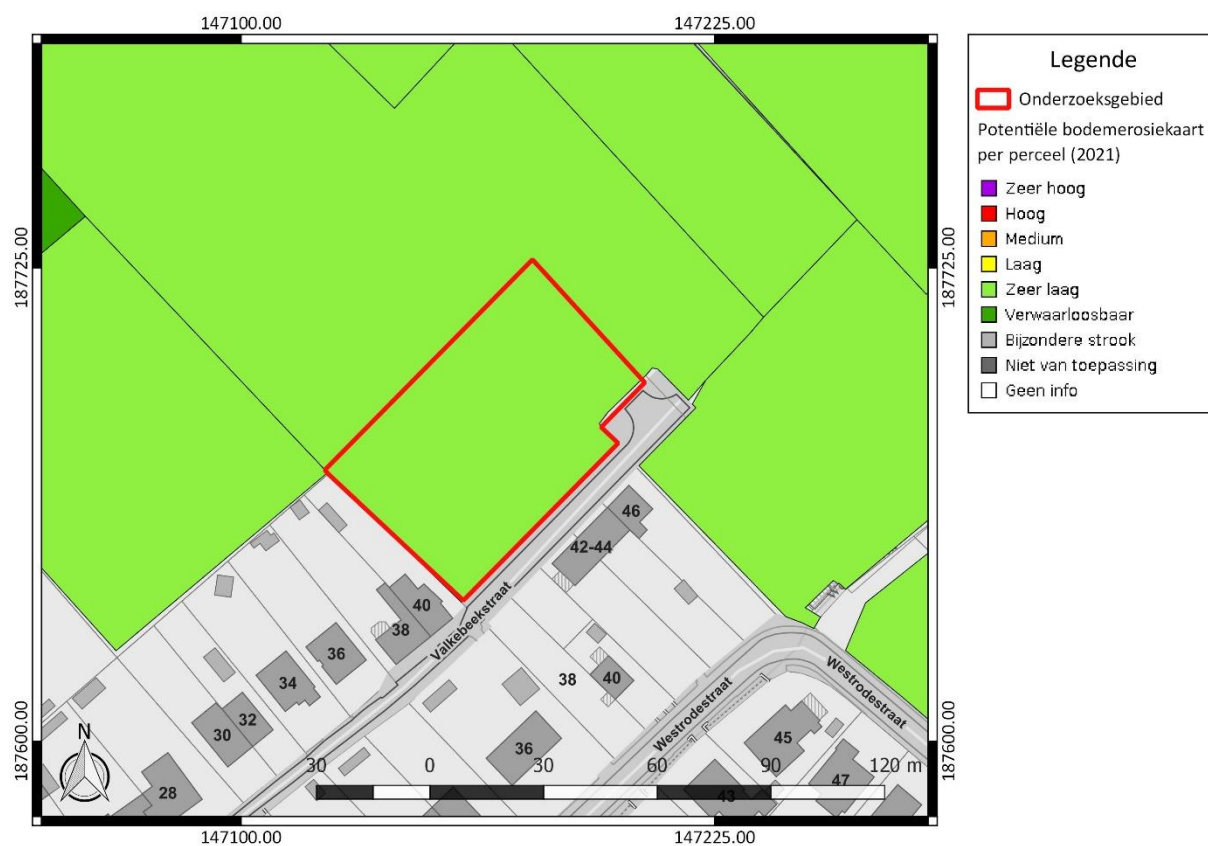
Figuur 12: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Het onderzoeksgebied is op de bodemgebruikskaart volledig weergegeven als akker (Figuur 13). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 5). Volgens de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid binnen het onderzoeksgebied zeer laag (Figuur 14).

⁷ Louis 1961, 45-46

Figuur 13: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 14: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

In de periode van de christianisatie ontstonden in het toenmalige Wolvertem drie onafhankelijke parochies: Wolvertem-centrum, Imde en Meuzegem. De juiste stichtingsdata van de parochies zijn moeilijk te achterhalen, maar ze zijn vermoedelijk te situeren in de 8ste eeuw. Na de ontbossing van Rossem ontstond daar een vierde parochie (12de eeuw). De eerst gekende heer was Onulfus de Vulvarethem, medestichter van de abdij van Dielegem in Jette, die vermeld wordt in een aantal akten uit de 11de eeuw. Bij zijn overlijden kwam het territorium van Wolvertem-dorp in handen van zijn oudste zoon Waltherus, die huwde met de dochter van de heer van Sotteghem en als bruidschat deze heerlijkheid verwierf; sindsdien is er sprake van de familie de Sotteghem. De burg zelf kwam in handen van andere afstammelingen die ze verenigden met de goederen van Imde.⁸

Op het einde van de 13de eeuw is er geen spoor meer van de heren van Wolvertem en kwam de heerlijkheid opnieuw in handen van de hertog van Brabant. In de 16de eeuw droeg Filips II, gedreven door geldnood de heerlijke rechten van Wolvertem-centrum met Rossem en Meuzegem grotendeels over aan de heren van Imde. Hendrik, baron de Merode, van Petersheim werd de eigenaar van de verenigde heerlijkheden. In 1605 werden ze verkocht aan Lodewijk Verreyken en in 1673 kwamen ze door huwelijk van de laatste vrouwelijke telg Anna-Louisa Verreycken aan de familie d'Alsace toe, prinsen van Chimay, in 1700 gevolgd door de verkoop aan Prins Eugeen Alexander van Thurn en Taxis, die een van de grootste grondeigenaars van de gemeente werd. Na de Franse Revolutie in 1835 verkocht deze familie haar bezittingen in de Nederlanden, waaronder de heerlijkheid Wolvertem met Rossem en Meuzegem en de baronie Imde, en ging zich vestigen in het Beierse Regensburg. De eigendommen raakten verspreid over meerdere rijke families, waaronder de familie Pangaert en t'Kint. In de Franse tijd werd Wolvertem met Meuzegem en Rossem-Imde samengevoegd tot één gemeente, die deel uitmaakte van het Dijledepartement. Wolvertem werd de administratieve hoofdplaats van een kanton met vrederecht.⁹

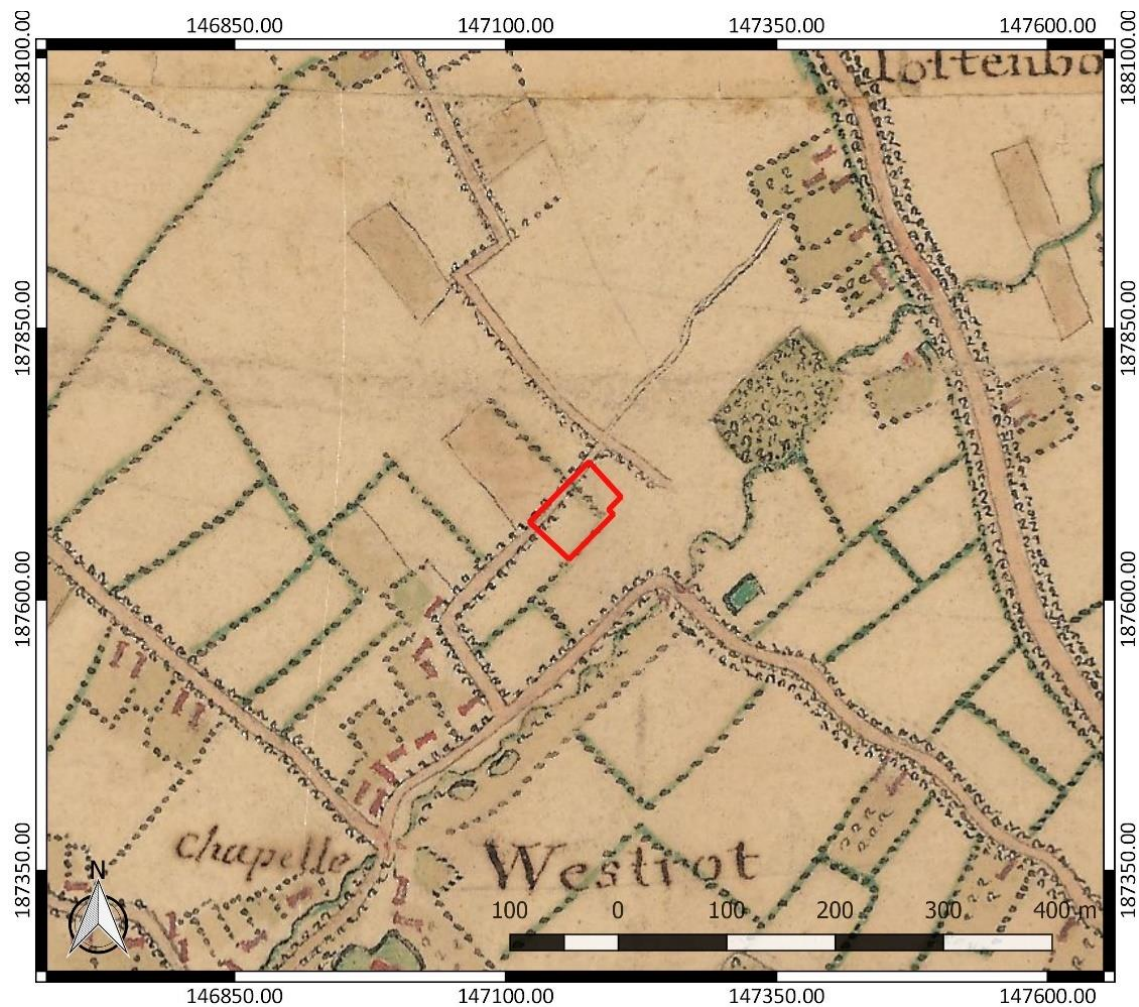
Westrode, waar het onderzoeksgebied bij is gesitueerd, is een landelijk gehucht van Wolvertem. Rode wordt in de toponymie vaak gebruikt als verwijzing naar woeste grond, ingenomen door bos of heide. Westrode was in oorsprong dan ook één groot bosgebied, ten westen begrensd door de Molenbeek en ten oosten door de Birrebeek. In de 18de eeuw werd een groot deel van de bosrijke omgeving geroid. Op de Ferrariskaart van 1770-1778 wordt het H(ame)au Westrode aangeduid als een kleine woonkern waarvan de bebouwing geconcentreerd is rond de Westrodestraat. Enkele verspreide hoeven waaronder het inmiddels verdwenen Hof te Nerom op de hoek van de huidige Neromstraat met de Bieststraat en het Hof Klein Nerom aan de Patatestraat. De situatie bleef nagenoeg ongewijzigd tot ver in de 20ste eeuw. Parochiaal werd Westrode in 1898 afgescheiden van Wolvertem en erkend als zelfstandige parochie. Tot vandaag bleef Westrode een beperkte woonkern met een doorsnee-basisbebouwing vanaf de tweede helft van de 19de eeuw. Door de aanleg van de verkaveling Pollareveld ten zuiden van het centrum in het laatste kwart van de 20ste eeuw is de wooncapaciteit er behoorlijk toegenomen.¹⁰

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Wolvertem [online] <https://id.erfgoed.net/themas/14287> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Wolvertem [online] <https://id.erfgoed.net/themas/14287> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

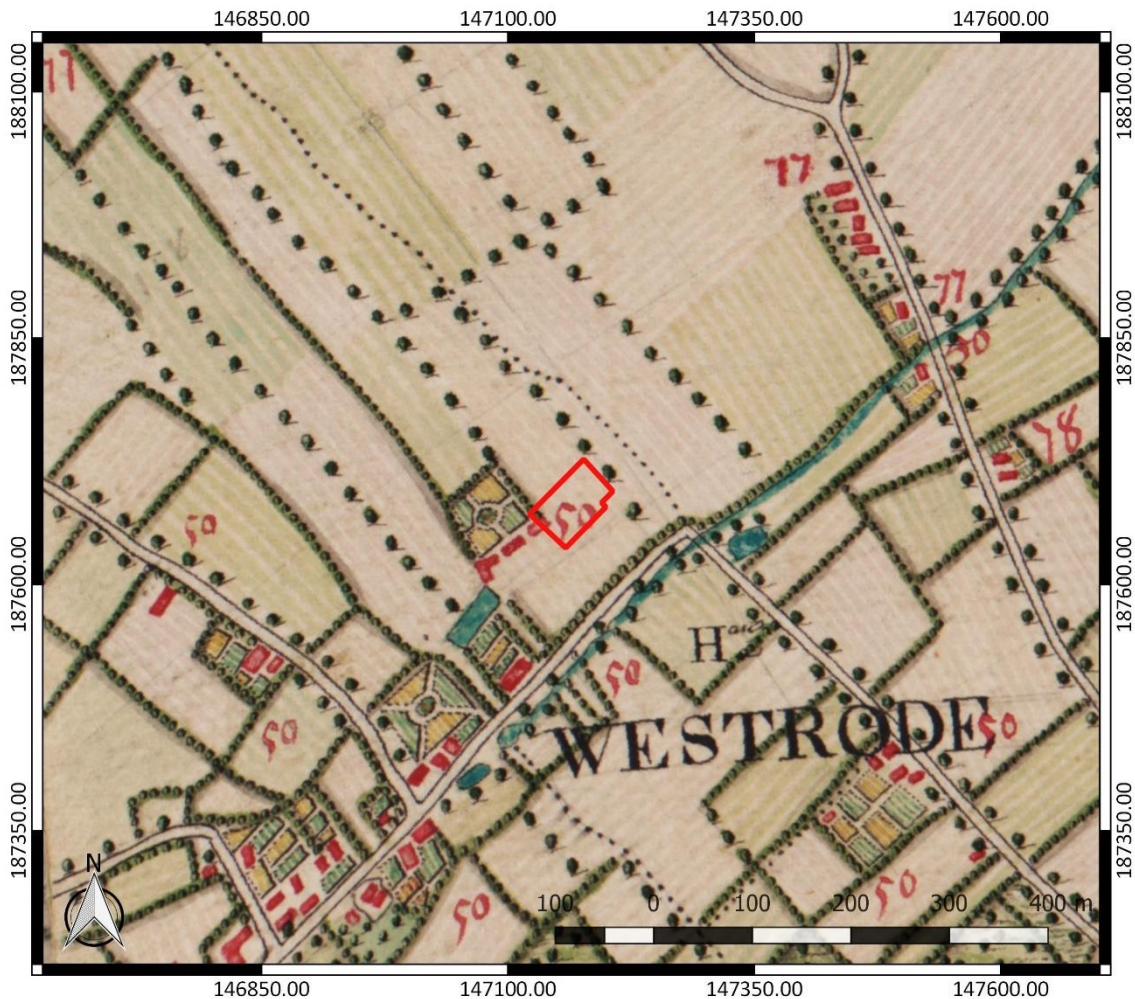
¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Westrode [online] <https://id.erfgoed.net/themas/17260> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevindt het onderzoeksgebied zich ter hoogte van akkerland ten noordoosten van het gehucht “Westrot”, ten zuidoosten van een weg. Het gaat wellicht reeds om de Valkebeekstraat. Afgaande op latere kaarten bevindt de weg zich in feite ten zuidoosten van het onderzoeksgebied (Figuur 15).

Figuur 15: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied nog steeds in gebruik is als akkerland, ten noordwesten van het gehucht Westrode (Figuur 16). In het zuidoosten van het onderzoeksgebied zijn enkele gebouwen te bemerken. Eén gebouw lijkt zich gedeeltelijk binnen het onderzoeksgebied te bevinden, maar afgaande op de latere kaarten zal dat wellicht niet het geval geweest zijn. De Valkebeekstraat is niet weergegeven.

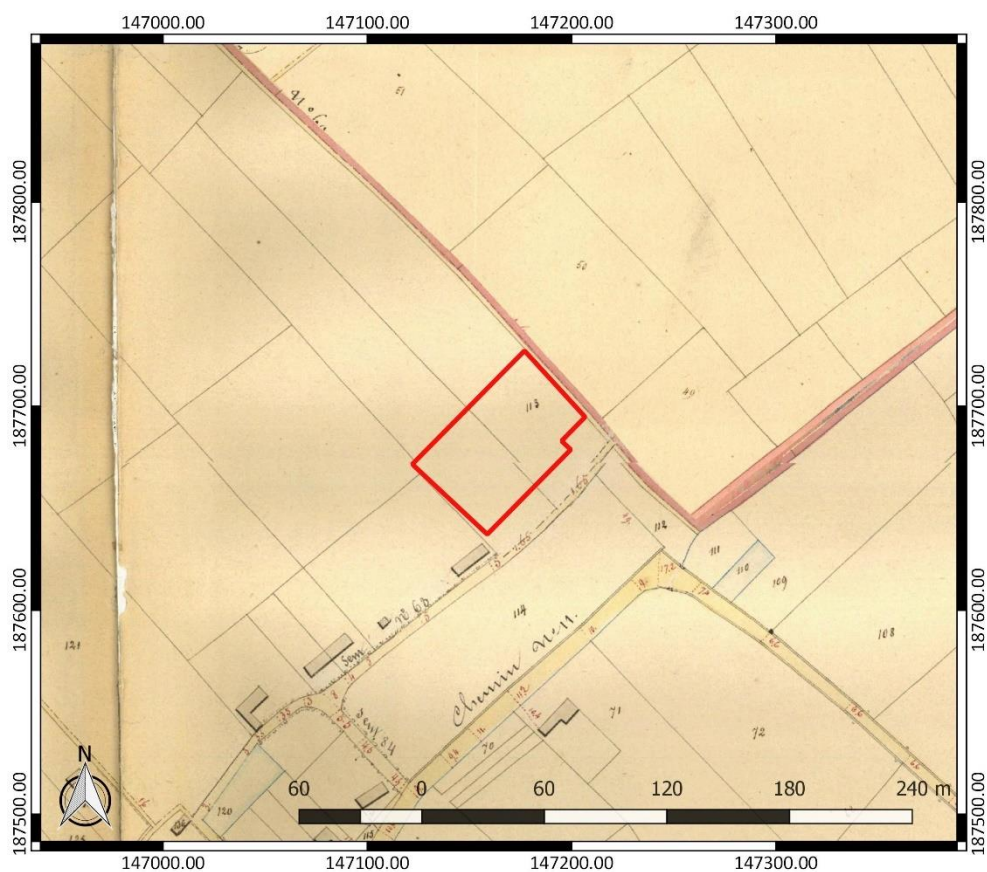

Figuur 16: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

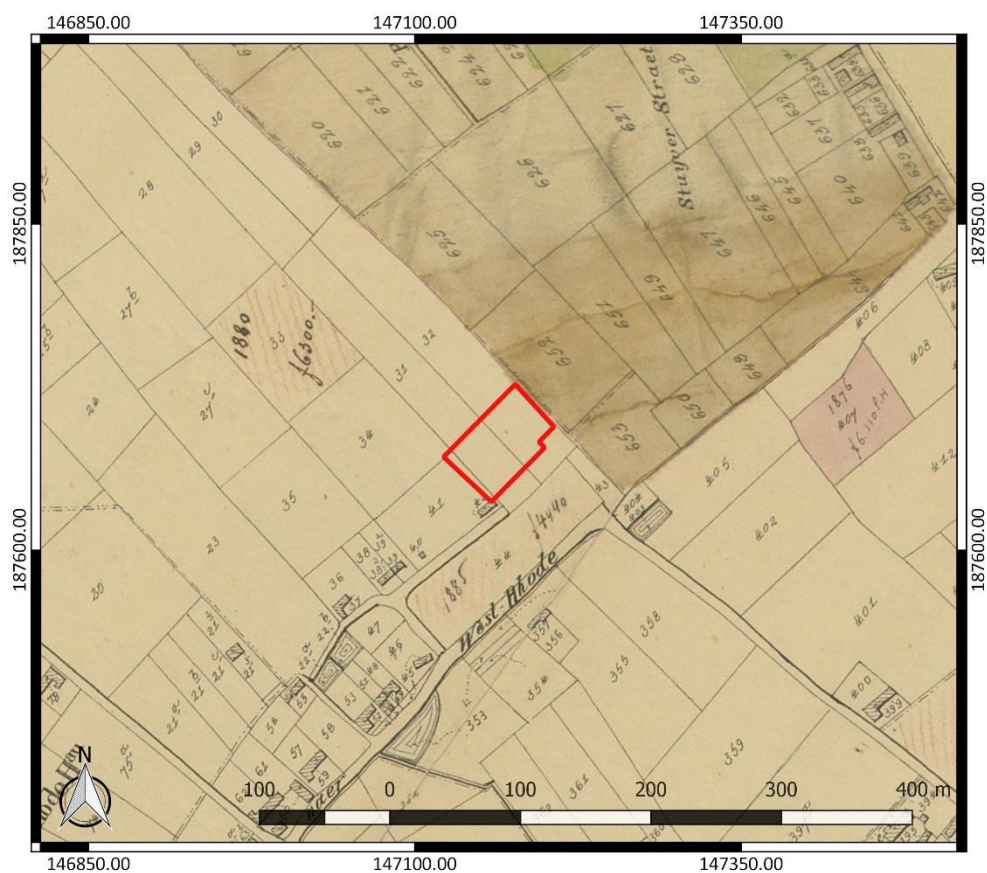
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is geen bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied. Vermoedelijk was het terrein nog steeds in gebruik als akkerland, waarbij twee grotere percelen worden aangesneden. De Valkebeekstraat wordt ten zuidoosten van het onderzoeksgebied weergegeven als een veldweg die ten noordoosten van het onderzoeksgebied aansluit op een voetweg (Figuur 17).

De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) geeft een sterk gelijkend beeld weer. Ten zuidoosten van het onderzoeksgebied wordt geen weg aangegeven. De Valkebeekstraat, die niet benoemd is op deze kaart, stopt ten zuidwesten van het onderzoeksgebied. Wat verder naar het zuiden is de "Weg van Nerom naer West-Rhode" aangegeven. Het gaat om de huidige Westrodestraat, waar de Valkebeekstraat van aftakt. De Westrodebeek wordt op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique benoemd als Valkbeek.

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 19) geeft akkerland weer ter hoogte van het onderzoeksgebied. Ook een luchtfoto uit 1979-1990 toont aan dat het onderzoeksgebied nog steeds als akkerland wordt gebruikt (Figuur 20). Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 5).

Figuur 17: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 18: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

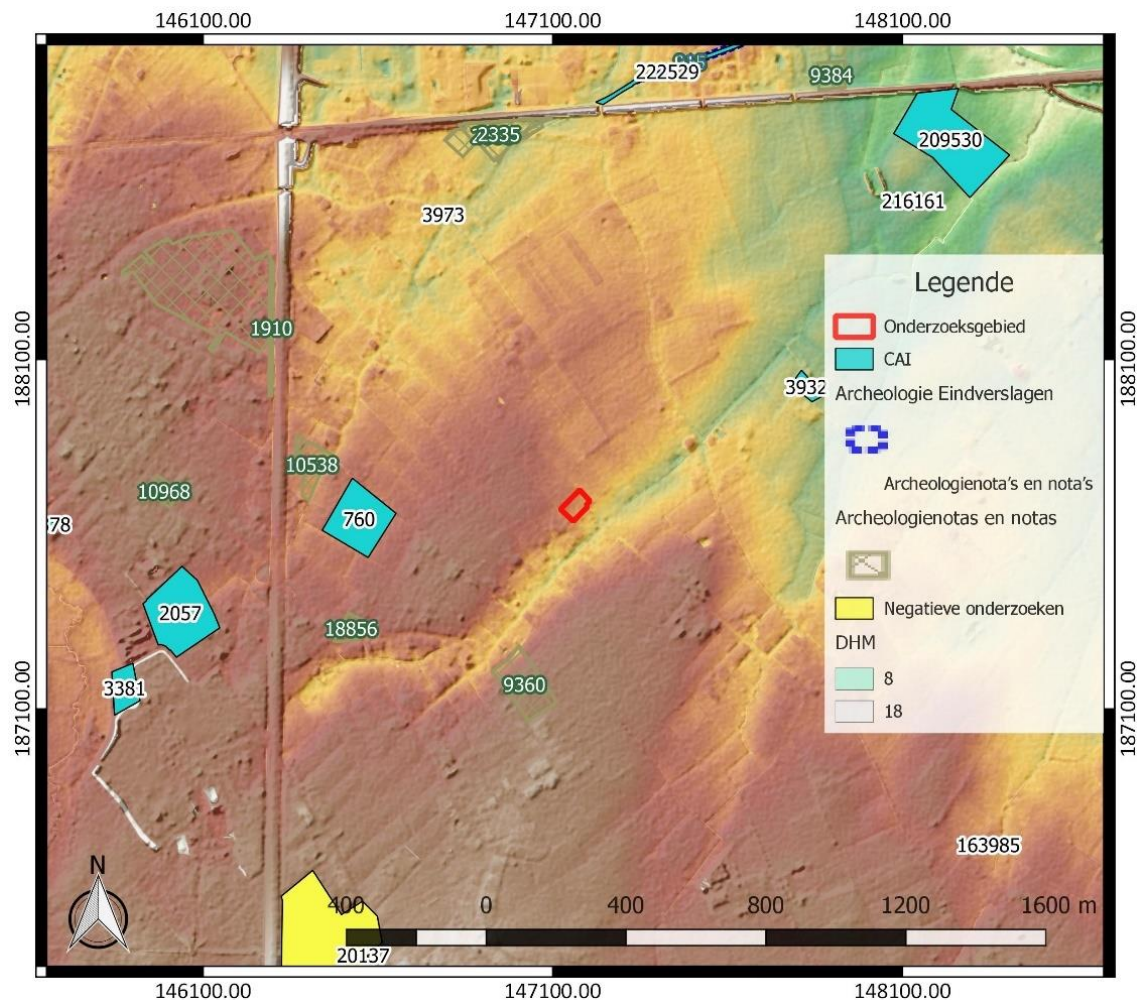
Figuur 19: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 21). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 21: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

De meest nabijgelegen CAI-locatie bevindt zich ten westen van het onderzoeksgebied. Hier werden bij luchtfotografie rechthoekige sporen vastgesteld die niet gedateerd konden worden (CAI ID 760).¹¹ Nog wat verder naar het westen bevindt zich op de zogenaamde Ferrariskaart een site met walgracht, waarvan nog steeds restanten van een gracht zichtbaar zijn (CAI ID 2057).¹² Niet ver daar vandaan is een verlaten meervoudig site met walgracht aanwezig die teruggaat tot in de 13de eeuw. Het gaat om het Oude Hof of Oudenhoven (CAI ID 3381).¹³

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Kruiskesbos [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/760> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Bogaarden [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/2057> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Oud Hof [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/3381> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

Ten noordwesten van het onderzoeksgebied bevindt zich de H. Kruiskapel, ook wel de Bergkapel of Calvariebergkapel genoemd. De stichting dateert uit het eerste kwart van de 16de eeuw en gebeurde door Mathijs van Steenberck, pastoor van Londerzeel, na zijn terugkeer uit het Heilig Land (CAI ID 3973).¹⁴ Een bouwkundig relict bevindt zich ook ten noordoosten van het onderzoeksgebied. Het gaat om het Hof ten Bos, een laatmiddeleeuwse site met walgracht (CAI ID 3932).¹⁵

Op al vrij grote afstand ten zuidoosten van het onderzoeksgebied werd bij een archeologisch vooronderzoek een kuil zonder vondsten aangetroffen (CAI ID 163987).¹⁶

Topografisch al wat lager gelegen en gesitueerd ten noordwesten van de Hogelsbeek, werden bij metaaldetectie verschillende vondsten aangetroffen (CAI ID 209530). Er werd een Romeinse scharnierfibula met emailbeugel gevonden uit de 2de eeuw, naast objecten die dateren vanaf de late middeleeuwen tot in de 20ste eeuw.¹⁷ Op de lagere ligging na, zijn er op landschappelijk vlak wel wat gelijkenissen te trekken met het onderzoeksgebied, zoals de situering langs een waterloop. De Westrodebeek die nabij het onderzoeksgebied ligt mondt ook uit in de Hogelsbeek. Kort nabij deze locatie werden op een andere locatie bij metaaldetectie vondsten aangetroffen. Ze zijn te plaatsen in de nieuwe tijd (CAI ID 216161).¹⁸

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving die geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties geven, lichten we daarom hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het terrein is gelegen op vrij grote afstand van de centra van Londerzeel in het noordwesten en Wolvertem in het zuidwesten. Het terrein bevindt zich aan de noordoostzijde van het gehucht Westrode. Het terrein kent een gunstige landschappelijke ligging in een versneden landschap aan de rand van de insnijding van de ten zuidoosten gesitueerde Westrodebeek, nabij de overgang van matig droge zandleembodems naar een natte zandleembodem. In de omgeving zijn ook verschillende andere waterlopen aanwezig. De bodem van het onderzoeksgebied wordt volgens de bodemkaart gekenmerkt door de aanwezigheid van een verbrokkelde textuur B horizont.

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: H. Kruiskapel (Bergkapel, Calvariebergkapel) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/3973> (Geraadpleegd op 29-03-2022); Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Calvariebergkapel [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/40078> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Hof ten Bos [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/3932> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Gracht/private weg - Birrebeek/private weg 1 (WP 247) [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/163987> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

¹⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Hoogelstbeek I [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/209530> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

¹⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Hoogelstbeek II [online] <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/216161> (Geraadpleegd op 29-03-2022)

Archeologisch onderzoek in de nabije en ruimere omgeving toont aan dat resten vanaf minstens de Romeinse tijd kunnen voorkomen, maar de gekende archeologische waarden in de omgeving zijn nog vrij schaars. Er zijn in de omgeving verschillende bouwkundige relictten aanwezig waarvan een deel teruggaat tot in de late middeleeuwen. Gezien de gunstige landschappelijke ligging kunnen ook resten voorkomen uit oudere periodes. Door de verwachte aanwezigheid van een B-horizont kunnen ook goed bewaarde steentijd artefactensites aanwezig zijn.

Vanaf de 18de eeuw beschikken we over historische kaarten en luchtfoto's om de gebruiksevolutie van het terrein te reconstrueren. Dit leert ons dat het terrein dan al in gebruik was als akkerland, wat nog steeds het geval is. Dit lijkt te wijzen op een goed bewaard bodemarchief. De zeer lage potentiële bodemerosiegevoeligheid wijst eveneens op een goed bewaard bodemarchief.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte niet vast. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijke ligging van het terrein in een versneden landschap aan de rand van de insnijding van de ten zuidoosten gesitueerde Westrodebeek. In de omgeving van het onderzoeksgebied is een overgang op te merken van nattere naar drogere gronden, waar we vaak sporen van bewoning vinden. In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn archeologische waarden gekend die teruggaan tot in de Romeinse tijd, maar gezien de landschappelijke ligging kunnen er ook oudere resten verwacht worden. De verwachte aanwezigheid van een B horizont en de zeer lage erosiegevoeligheid doen een goed bewaard bodemarchief verwachten, waarin goed bewaarde steentijd artefactensites kunnen voorkomen. De geplande werken betekenen een ernstige bedreiging van het aanwezige bodemarchief. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt.

Veldkartering is mogelijk binnen het onderzoeksgebied, maar het is kosten-baten zinnvoller om meteen over te gaan tot andere onderzoekstechnieken die een betere inschatting mogelijk maken van de archeologische waarde.

Landschappelijk bodemonderzoek is relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig.

Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

In het kader van plannen voor de verkaveling van het terrein diende een archeologienota opgemaakt te worden. Het onderzoeksgebied blijkt gunstig gelegen in een versneden landschap aan de rand van de insnijding van de ten zuidoosten gesitueerde Westrodebeek. In de omgeving is een overgang op te merken van nattere naar drogere gronden, waar we vaak sporen van bewoning vinden. De verwachte aanwezigheid van een B horizont en de zeer lage erosiegevoeligheid doen een goed bewaard bodemarchief verwachten. De geplande werken betekenen een ernstige bedreiging van het aanwezige bodemarchief. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Louis, A., 1961: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Vilvoorde 73 W*, Gent.

4.2 Websites

Cartesius (2022)

<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2022)

<https://dov.vlaanderen.be/>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2022)

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2022)

<https://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2022)

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2022)

<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

